

INFORMATIKA SABAQLARÍ SÍPAT NÁTIYJELIGIN ASÍRÍWDA MASHQALALÍ TÁLIM TEKNOLOGIYALARINAN PAYDALANÍW

Q.A.Turmanov – *pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori, docent*

Qaraqalpaqstan Respublikası pedagogikalıq sheberlik orayı

Tayanch so'zlar: uzluksiz ta'lim, informatika va axborot texnologiyalari darsi, dars shakli, dars turlari, interfoal metodlar, amaliy mashg'ulotlar, guruhlarda ishlash, muammoli ta'lim.

Ключевые слова: непрерывное образование, урок информатики и информационных технологий, формат урока, виды уроков, интерактивные методы, практические занятия, групповая работа, проблемное обучение.

Key words: continuous education, computer science and information technology lesson, lesson format, types of lessons, interactive methods, practical classes, group work, problem-based learning.

Tálım sapasın hám natiyjeliligin asırıwdıń eń áhmiyetli faktorlarınan biri – bul hár bir pedagog kadrıń bilim, kónlikpe hám kásiplik kompetentliginiń joqarı dárejede bolıwı menen baylanıslı bolıp, bunı támiyinlew házirgi kúnniń aktual wazıypalarınan biri esaplanadı. Búgingi kúnde ulıwma orta bilim beriw mekteplerinde jańa pedagogikalıq texnologiyalar hámde innovaciyalardı engiziwge úlken itibar qaratılıp atır. Oqıtıwshı turaqlı túrde óz bilimin asırıp hám rawajlandırıp barıwı, jańa oqıtıw metodların úyneniwi hám oqıw procesin rawajlandırıwǵa itibar qaratıwı zárúr. Ol óz pánin tereń biliwi menen birge basqalargá óz bilimlerin ápiwayı hám túsinikli tárizde jetkize alıwı da úlken áhmiyetke iye bolıp tabıladı.

Búgingi kúnde úzliksiz bilimlendiriwge qaratılıp atırǵan itibar tálım procesiniń natiyjeliligin artırıwda úlken orın tutadı. Bilimlendiriw procesinde oqıtıwdıń jańa forma, jańa innovaciyalıq hám informaciyalıq texnologiyalardan paydalanıw arqalı tálım alıwshılardı hár tárepleme jetik kadrlar etip tárbiyalaw baslı maqsetlerden biri bolmaqta.

Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2020-jıl 6-oktyabrdegi “Informaciyalıq texnologiyaları tarawında tálım sistemasın jáneде jetilistiriw, ilimiy izertlewlerdi rawajlandırıw hám olardı IT-industriya menen integraciya qılıw is-ilajları haqqında”ǵı PQ-4851-sanlı qararında, informaciyalıq texnologiyalar tarawındaǵı kadrlardı tayarlaw sistemasın jetilistiriw “Cifrlı Ózbekstan – 2030” strategiyasın nátiyjeli ámelge asırıw, cifrlı texnologiyalardı rawajlandırıw hám kúndelikli turmısqa keń en jaydırıwdı támiyinlewdiń zárúr shártlerinen biri ekenligi ayrıqsha atap ótilgen [1].

Oqıwshılardıń pánge qızıǵıwshılıǵı oqıtıwshınıń tikkeley tásiiri astında qalıpleseди hám onıń pedagogikalıq tájiriyebesine de baylanıslı boladı. Oqıtıwshı óz imkaniyatınan kelip shıǵıp oqıtıw quralları, forma hám usılların qollap, onıń ámeliy iskerlik sistemasın jaratılıwına múmkinshilik beredi. Informatikani úyreniw ushın motiv bolıp, birinshi náwbette kompyuterge qızıǵıwshılıq esaplanadı. Kompyuter oqıwshılardı jańa múmkinshiliklerin kórsetiwı menen ózine tartadı. Ol dos hám járdemshi qural, ol pánge qızıqtırıwshı hám pútkil jáhán menen baylanıswǵa imkan beriwshi qurılma. Biraq, kún sayın kópshilik oqıwshılarga kompyuter derlik kúndelikli paydalanatúǵın ápiwayı texnika bolıp qalıp atır [2]. Degen menen kompyuterdi ápiwayı qurılma sıpatında emes, bálkim zamanagóy texnika, sheksiz múmkinshiliklerge iye qurılma sıpatında úyretiw búgingi kúnniń tiykarǵı máselelerinen esaplanadı. Bul mektep informatika oqıtıwshıları aldında turǵan aktual hám óz sheshimin kútip turǵan máselelerden biri esaplanadı.

Informatika hám xabar texnologiyaları pánin oqıtıwda búgingi kúnniń tiykarǵı talapları, yaǵnıy, sabaqlardı jańa pedagogikalıq texnologiyalar tiykarında alıp barıw hám olardı sabaq proceslerine turaqlı engiziw talapları qoyılmaqta. Bunnan maqset oqıwshılarda óz betinshe, erkin hám kreativ pikirlewdi rawajlandırıwdan ibarat. Sabaq juwmaǵında bolsa qayta baylanısta, nátiyjege erisiwi kepillengen. Nátiyjeде “subyekt-obyekt” qatnasıqları “subyekt-subekt” qatnasıqlarına aylanadı. Bul processi nátiyjeli ámelge asırıwda interaktiv metodlardan maqsetke muwapıq orınlı paydalanıw tálım nátiyleligin asıradı [3].

Sabaq procesinde mashqalalı tálım texnologiyaların qollanıwda oqıtıwshılar hám oqıwshılar tárepinen tómendegi háreketler ámelge asırıladı: [4].

Oqıtıwshı	Oqıwshı
- oqıw materialı menen aldınnan tereńirek tanıswı;	- oqıw materialınıń mazmun-mánisin añlawı;
- tema maǵlıwmatları tiykarında mashqalalı jaǵdaylar (jaratıw) dúziwı;	- mashqalalı jaǵday boyınsha óz betinshe pikirlewı;
- mashqalalı tapsırmalardı proektlew.	- bilim hám tájriybelerge súyeniwı;
	- tapsırmaların orınlawı.

Mashqalalı sorawlar hám tapsırmalardıń sheshimlerin tabıwda “VeNN diagramması”, “T-sxema”, “Balıq skleti” sıyaqlı mashqalalı tálım metodlarınan paydalanılsa maqsetke muwapıq boladı.

Biz mektepte informatika hám xabar texnologiyaları pánin oqıtıw procesinde mashqalalı payda bolıwı hám de qoyılıwı, onıń sheshimin tabıw hám ámelge asırıw procesinde oqıwshınıń jeke aktivligin názerde tutatúǵın, óz betinshe dóretiwshilikke qábilettiligin rawajlandırıwǵa háreket etemiz. Bunıń ushın sabaqlarda oqıwshılarga jańa materialdı usınıwda, “tayın materialdı bermew” principine tiykarlanıw zárúr. Yaǵnıy, oqıwshılar oqıtıwshılar járdeminde úyrenilgen materialdı ulıwmalastıradı, mashqalalardı soraw kórinisinde qalıplestiredi hám sonnan keyin jańa temanı úyreniwge kirisedi hám sabaq rawajlandırılatúǵın xarakterge iye boladı. Jańa materialdı úyreniwdiń birinshi sabaǵında oqıwshılar toparlarga ajratıladı. Hár bir topargá tema boyınsha materiallar tarqatıladı, tema boyınsha qosımsha ádebiyatlar toplawǵa járdem beriledi. Sáykes temalar boyınsha sabaqlardı oqıwshılar menen birge olardıń miynetlerin esapqı alǵan halda shólkemlestiriw maqsetke muwapıq. Bunı sabaqtıń jańa bilimler beriw, materialdı dáslepki yamasa juwmaqlawshı bekkemlew sıyaqlı basqıshlarında ámelge asırıw múmkin. Oqıwshılar óz materialın qaysı kóriniste usınıwdı oylap kóredi hám oqıtıwshı menen máslahátlesedi. Sol sebepli házirgi waqıtta oqıtıwdıń jańa forması, yaǵnıy, joqarı klass oqıwshılar tárepinen kishi klaslarda sabaqlardı shólkemlestiriw hám ótkeriw sınaqtan ótkerilmekte.

Mashqalalı tálım texnologiyası usılında oqıwshılar aldında qandayda bir mashqala qoyıladı hám onı sheshiwde oqıwshı oqıw baǵdarlamalar boyınsha ózlestiriwi zárúr bolǵan bilim, kónlikpe hám uqıplılıqlarga iye boladı. Biraq, hár dayım da mashqalalı jaǵday jaratıw imkanı bola bermeydi. [5]. Misalı, fayllar hám papkalar buyırıqları menen islew oqıwshılar hám oqıtıwshılar ushın da quramalı esaplanbaydı. Biraq, keyingi ámeliyat sonı kórsetedi, oqıwshılar real turmista 5-klass oqıwshıları “poisk faylov” buyrıǵın ulıwma qollay almaydı. Oqıwshılardı qızıqtırıw ushın bolsa teoriyanı “Siz fayldı joǵalttıńızba?” mashqalalı variantta bayanlaw hám “Ǵáziyneni tabıw” oyınıń ótkeriw maqsetke muwapıq esaplanadı. Hár bir oqıwshı óz kompyuterinde tekst redaktorında ǵáziyne qaysı faylda jasırılǵanlıǵı boyınsha maǵlıwmatlı – xat jazadı, sonnan keyin onı qálegen papkaǵa jasıradı. Faylǵa alıp baratúǵın joldı dápterge jazadı. Basqa qaǵazǵa fayldı tabıw atributları kórsetilgen xat jazadı. Sonnan keyin oqıwshılar dóńgelek formada háreketlenip jaylasadı. Jazıp qaldırılǵan xatti oqıp qıdırıw sisteması járdeminde fayldı tabıw buyrıǵın orınlaydı. Fayldı tapqan oqıwshılar onı tabıw jolın jazadı hám xatti oqıp beredi. Solay etip, Informatikani oqıtıw

procesinde oqıtıwdıń hár bir basqışında oqıwshılardıń óz betinshe úyreniw iskerligi procesin basqarıwǵa járdem beretuǵın, olardıń bilimlerin baqlawǵa itibar qaratiw lazim.

Oqıtıwdıń toparlı forması – tiykarǵı emes, bálkim oqıtıwdıń qosımsha forması bolıp tabıladı [6]. Ol tómén ózlestiriwshi oqıwshılardıń oqıwda artta qalıwına jol qoyıw hám qábiletli oqıwshılar ushın jaqsı sharayatlar jaratiw múmkinshiligin beredi. Oqıtıwdıń bunday formasın oqıwshılardıń individual parqı anıq kórinip turǵan klaslarda qollaw múmkin. Sabaqtıń basında oqıwshılardı jumıs maqsetin túsindiriw, tayarlangan tapsırmalardı hám olardı orınlawǵa kórsetpelerdi tarqatiw, toparlı islewdiń barısı hám nátiyjesin analizlew hám konsultaciýalar beriw kerek.

Tájiriye sonı kórsetedi, jumıstıń dáslepki basqışlarında, ásirese 5-6 klaslarda, pán boyınsha bilim dárejeleri túrlishe bolǵan oqıwshılardı birlestiriwshi toparlar nátiyjelirek boladı. Topardıń barlıq aǵzalarınń aktiv islewine erisiw ushın toparlar quramın bir neshe ret ózgertiw kerek boladı. Eger toparda jumıs jaqsı barsa, ol halda quramdı almasurmastan aldındıday qaldırıw da múmkin.

Toparda islewdi shólkemlestiriwde tómendegi talaplardı ámel qılıw kerek:

- unamsız jaǵdaylardıń aldın alaw; toparlar bóliniw haqqında bilmewi kerek;
- oqıwshılar tapsırmalardı ózbetinshe orınlay alıwları múmkinligin járiyalap, toparlar boyınsha bólistiriw kerek;
- oqıwshılar ózleriniń oqıw imkaniyatlarına sáykes tapsırmalardı ózbetinshe tańlaw halatın jaratiw.

Ádebiyatlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Axborot texnologiyalari sohasida ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va ularni IT – industriya bilan integratsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4851 sonli Qarori. O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi veb-sayti-www.lex.uz.
2. Абрамова Я.К. Смешанное обучение как инновационная образовательная технология. // Перспективы развития информационных технологий. 2014.
3. Abdugodirov A.A., Ishmuxamedov R., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar (ta’lim muassasalari pedagog-o‘qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). – T.: «Istedod», 2008.
4. Yuldashev U.Yu., Boqiev R.R., Zokirova F.M. Informatika o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. –Toshkent: “Talqin”, 2004.
5. Долгова Т.В. Смешанное обучение – инновация XXI века Интерактивное образование: Информационно-публицистический образовательный журнал/учредитель ООО «А-Приор». 2017, №5.
6. Jumanova F., Avazova S., Jobborova G., Xusnetdinov U. Umumiy pedagogika asoslari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. –Toshkent: “Ishonchli hamkor” 2020.

REZYUME. Ushbu maqolada, informatika va axborot texnologiyalari darslarida o‘qitishning guruhli shakllarini qo‘llanish. Shuningdek, informatika va axborot texnologiyalari darslarida muammoli ta’lim texnologiyalaridan samarali foydalanish bo‘yicha taklif va tavsiyalar berilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматривается использование групповых форм обучения на занятиях по информатике и информационным технологиям. Также даются предложения и рекомендации по эффективному использованию проблемных образовательных технологий на занятиях по информатике и информационным технологиям.

SUMMARY. This article examines the use of group learning in computer science and information technology classes. It also provides suggestions and recommendations for the effective use of problem-based educational technologies in computer science and information technology classes.

KAM KOMPLEKTLI SINFLARDA MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISHNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI

S.A.Yuldosheva – filologiya fanlari nomzodi, dotsent
O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Tayanch so‘zlar: kam komplektli umumta’lim muassasalari, sinflarni komplektlash, o‘quv jarayonini tashkil etish, mustaqil ish, individual topshiriq va tarqatmalar.

Ключевые слова: малооснащенные общеобразовательные учреждения, полные классы, организация учебного процесса, самостоятельная работа, индивидуальные задания и раздаточные материалы.

Key words: low-equipped general education institutions, complete classes, organization of the educational process, independent work, individual assignments and handouts.

Respublikamızda an’anaviy umumiy o‘rta ta’lim maktablari bilan bir qatorda chekka tumanlarda joylashgan kam komplektli maktablar ham faoliyat yuritib kelmoqda. Ma’lumki, avvalo, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunda [1], O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 15-martdagi “Umumiy o‘rta ta’lim to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi 140-sonli qarorida [2], keyin 2020-yil 20-iyundagi O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, Moliya vazirligi hamda Sog‘liqni saqlash vazirligining “Umumta’lim muassasalarida sinflarni komplektlash hamda tarifikatsiya ro‘yxatlarini

Ameliy sabaqlarda oqıwshılardı usınıs etilgen tema boyınsha óz kózqarasın tabıw hám tiykarlaw tapsırmaları beriledi. Oqıwshılar ózleriniń pikirlerin tiykarlaw ushın esaplaw texnikası tariyxınan dáliller, ǵalaba xabar qurallarınan maqalalar, turmıstan alıngan qızıqlı hádiyselerden paydalanadı. Oqıtıwshi oqıwshılar tárepinen jol qoyılǵan kemshiliklerge shıdamlılıǵın kórsete biliwi, óz oqıwshısına iseniwi, tuwrıdan-tuwrı májbúrlawden jıraqlı bolıw, xoshametlewge kóbirek itibar beriwı kerek. Oqıwshi qáte etiwge haqlı, kóbinese óz qátelerin analiz etiwı, onıń bilim kónlikpeleriniń qalıplesiwinde áhmiyetli bolıp esaplanadı.

Juwmaqlap aytqanda, zamanagóy pedagogok texnologiyalardıń zamanagóy informaciýalıq texnologiyalar menen birigiwi tálim procesi nátiyjeliligın asırıwı múmkin. Mashqalalı tálim texnologiyalarınan bilimlendiriwde paydalanıw, bilim alıwshılar hám oqıtıwshılar ushın bir qansha imkaniyatlar beredi. Bunda, bilim alıwshılarda, óz pikirlerin aytı alıw, dóretiwshilik, izleniwshilik, kishi toparlarda islese alıw, ózgerlerdiń pikirlerin tıńlaw sıyaqlı kónlikpelerin rawajlanıwına imkan jaratadı. Sonday-aq, oqıtıwshılar da bilim alıwshılar bilimlerin qadaǵalawda, olardıń bilimlerin analiz qılıwda bir qansha imkaniyatlarǵa iye boladı. Mashqalalı tálim texnologiyalarınan informatika hám xabar texnologiyaları sabaqlarında belgilengen talaplarda paydalanıw arqalı, sabaq nátiyjeliligın hám de onıń sapasın asırıwǵa erisiw múmkin.

shakllantirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” 8-mh, 28, 124/1-sonli qaroriga muvofiq o‘quvchilar soni yetarli bo‘lmagan umumta’lim muassasalarida, olis (tog‘li, cho‘lli) hududlarda joylashgan umumta’lim muassasalarida hududiy xalq ta’limi bo‘linmalari va hududiy moliya organlari bilan kelishilgan holda komplekt sinflarni tashkil etish belgilangan. Jumladan, kam komplektli umumta’lim muassasalarida (filiallarda) boshlang‘ich sinf o‘quvchilari quyidagi hollarda bitta sinfga birlashtirilishi mumkinligi qayd etilgan [3]: